

PRIČANJE:

Napisala: Martin in Grega Velušček, 13. 4. 2023

Najina družina prihaja iz Soške doline, iz vasi v bližini Kanala in Anhovega, kjer je v začetku prejšnjega stoletja še v času, ko je to ozemlje pripadalo Italiji, zaradi bogatih nahajališč laporja nastala cementarna Anhovo. Že relativno zgodaj so lastniki cementarne ugotovili, da je izdelava cementnih izdelkov, ki vsebujejo azbest, komplementarna dejavnost. Na začetku sta bili obe proizvodnji majhni, po 2. svetovni vojni, predvsem pa po izgradnji nove cementarne, pa se je poraba azbesta izredno povečala. Doma hranimo brošuro ob 70. letnici cementarne, kjer so objavljeni podatki, ki nakazujejo in slavijo povečanje azbestne proizvodnje.

Okolje s tako veliko tovarno je zelo odvisno prav od te tovarne. Ker je večina ljudi v okolici izhajalo iz majhnih kmetij, ki niso zmogle preživeti družin, so se v začetku predvsem moški odločali za službo v cementarni Salonit. Najin stari oče je bil tako prvi najin prednik, ki se je zaposlil v cementarni, tam dočakal upokojitev, leta 1995 zbolel in slabo leto kasneje umrl za diagnozo mezoteliom plevre. Najina mama se je takoj po končani srednji šoli zaposlila v podjetju kot delavka v kemijskem laboratoriju in tam delala do smrti. Oče pa je sodeloval pri gradnji nove cementarne v 70. letih, predvsem kot varilec. Pri gradnji nove cementarne so se seveda v večini uporabljali azbestni izdelki, predvsem valovite plošče za zunanje obloge stavb.

Največ sva o uporabi azbesta v cementarni Salonit Anhovo slišala od mame, ki je bila sindikalistka v podjetju, ob izbruhu vala obolenj predvsem sredi 90. let 20. stoletja, pa je aktivno sodelovala pri urejanju statusa obolelih. Spomniva se, kako je pripovedovala, da je kot mlada zaposlena skupaj s sodelavci med malico počivala na kupu azbesta, ki so ga hranili v sobi v kemijskem laboratoriju. Pa kako so se v nekem trenutku na vrečah azbesta iz Kanade delavci opazili mrtvaške glave. In o tem kako je zavedanje o nevarnosti azbesta počasi prihajalo med delavce. Cementarna je namreč imela svoj zdravstveni dom in splošno mnenje med delavci je bilo, da so zdravniki morali nekaj vedeti o nevarnosti azbesta za zdravje in tega niso hoteli ali smeli na glas povedati. Šele po osamosvojitvi Slovenije so informacije o nevarnosti dela z azbestom bili splošno znane, tudi zato, ker se je takrat začel večji val obolevnosti in smrtnosti med delavci. Ko je država leta 1996 z zakonom prepovedala rabo azbesta, je bilo popolnoma jasno, da gre za zdravje zelo nevarno snov. Omeniti velja, da so delavci azbest na delavskih oblekah, z jutinimi vrečami, v katerih je bil pakiran azbest in z filcem, ki so ga uporabljali pri izdelavi azbestnih plošč zanesli tudi na domove. Vreče in filc so namreč pogosto uporabljali v kmetijstvu.

Po prepovedi uporabe azbesta v Sloveniji, se je za delavce začel sistematičen program ugotavljanja izpostavljenosti azbestu, reševanje njihovega socialnega statusa z zgodnjimi upokojitvami in odškodninami za najbolj bolne. Pri tem presejalnem programu so azbest na pljučih ugotovili tako staremu očetu in mami. Oče, ki takrat ni bil več zaposlen v cementarni, se tega presejalnega programa ni udeležil. Ne spomniva se, ali je to bila njegova odločitev, ali je izpadel, ker ni bil več delavec cementarne.

Ker je bilo takrat že bilo moč videti, kako rak pljuč ali mezoteliom plevre vpliva na zdravje obolelega, je potrditev prisotnosti azbesta v pljučih imela velik psihološki vpliv na obolelega in njegovo družino. Od tega trenutka je bilo namreč le še vprašanje časa, v kakšni obliki bo bolezen izbruhnila.

Mama je do leta 2014 živila povsem brez težav. Takoj po potrditvi azbesta na pljučih v 90. letih je tudi opustila kajenje. Potem pa je začutila bolečino na hrbtni strani in pregled v bolnišnici Golnik je potrdil, da se ji na pljučih nabira voda. Poznavajoč diagnoze ostalih obolelih je bilo čakanje na potrditev mezotelioma plevre eno samo upanje, da morda le ne gre za to, kar je bilo sicer najbolj verjetno. Po potrditvi diagnoze ji je bila nudena vsa oskrba, iskalo se je tudi alternativno zdravljenje, tudi v tujini, a pričakovana življenjska doba teh bolnikov je krajša od enega leta, zato se pri obolelem in bliznjih mešajo občutja upanja, brezupa in nejevere. Zadnji dnevi pred smrtjo z bolniki na paliativi pa so tako ali tako psihično zelo naporni.

Dobro leto po mamini smrti je tudi oče začutil bolečino na hrbtu in analize so pokazale, da je že imel metastaze na kosteh, izvor bolezni pa je bil tudi pri njem mezoteliom plevre. Tudi zanj smo ob klasičnem zdravljenju poskušali urediti zdravljenje z imunoterapijo v nemškem Heilderbergu. Obisk bolnišnice je najbolj zaznamovalo vprašanje zdravnika, ali se oče zaveda resnosti in neozdravljivosti bolezni. Odgovor je bil seveda pritrdilen. Bolnišnica v Heidelbergu je izvedla vse analize in dobre tri mesece kasneje sporočila, da bi lahko poskusili z zdravljenjem. A takrat je bil oče že mrtev.

Soočanje z diagnozo, ki v tem okolju ne daje veliko upanja za ozdravitev, je bilo za oba starša in za celotno družino izjemno psihično naporno. Obdobje do smrti pa praktično eno samo poslavljanje, smrt pa na koncu odrešitev vseh muk, ki smo jih vsi pretrpeli

---

Pričanje je bilo zapisano in prevedeno v angleščino v okviru kampanje Evropske konfederacije sindikatov (ETUC) [»Nič smrti pri delu« na 28. april 2023, mednarodni delavski spominski dan \(IWMD\) s sporočilom voditeljem EU: "Žrtve poklicnega raka in njihove družine danes 28. aprila 2023, na mednarodni delavski spominski dan, pozivajo voditelje EU, naj delavcem zagotovijo najvišjo možno zaščito pred azbestom."](#) – Glej [prevod v angleščino](#)

Glej tudi: 17/2023 e-novica ZSSS (28. 4. 2023): [ETUC: Žrtve azbestnega poklicnega raka in njihove družine pozivajo voditelje EU](#)